

УДК 336.58:656.2

О.Г. КІРДИНА, доктор економічних наук, професор
Української державної академії залізничного транспорту

Ю.В. МИРОШНИЧЕНКО, кандидат економічних наук, старший викладач
Української державної академії залізничного транспорту

ПОЄДНАННЯ РІЗНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

У статті систематизовано практичні аспекти управління витратами і собівартістю перевезень. Запропоновано модель механізму управління витратами на залізничному транспорті, яка передбачає розгляд послідовних і взаємопов'язаних функцій (елементів) управління цими витратами з метою їх оптимізації.

Ключові слова: *експлуатаційні витрати, управління витратами, собівартість перевезень, підвищення ефективності роботи залізничного транспорту.*

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Сьогодні при скороченні обсягових показників роботи на залізницях України актуальним питанням є скорочення експлуатаційних витрат, де одним головним стратегічним завданням є розробка радикальних заходів зниження експлуатаційних витрат та управління ними. У сучасних умовах управління витратами залізниць залежить не тільки від внутрішньогалузевих виробничо-економічних показників, але і від показників зовнішнього середовища, в якому функціонує галузь і, перш за все, від кон'юнктури транспортного ринку.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Експлуатаційні витрати є найважливішим елементом витрат залізничного транспорту через високу трудомісткість, фондомісткість і ремонтосмісткість транспортного виробництва [1], що відображає обсяг попиту і пропозиції, рівень цін на перевезення, якість перевізного процесу і якість транспортного обслуговування; транспортну політику держави

у встановленні форм власності, юридичне регулювання взаємостосунків транспортних підприємств з клієнтурою; умови перевезення; стан податкової, бюджетної, кредитно-грошової політики [2]. Управління експлуатаційними витратами має ключове значення для підвищення ефективності роботи залізничного транспорту [3] та їх оптимізація є найважливішою сучасною народногосподарською економічною проблемою.

Метою роботи є формування моделі механізму управління витратами на залізничному транспорті, яка передбачає розгляд послідовних і взаємопов'язаних функцій (елементів) управління ними з метою їх оптимізації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливим напрямком підвищення ефективності роботи залізничного транспорту є забезпечення високої якості транспортного обслуговування клієнтури, розширення ринку транспортних послуг і вдосконалення функцій управління, і, в першу чергу, – управління витратами.

Проблемами та практичними аспектами управління витратами і собівартістю

перевезень займалися в різні часи багато українських та зарубіжних вчених, науковців, економістів, що систематизовано у табл. 1.

Безперечно цей список джерел можна було б продовжувати і включити до нього цілу низку наукових робіт з проблем зниження витрат, їх ролі у підвищен-

Таблиця 1

Аналіз визначення понять щодо проблем та практичних аспектів управління витратами підприємств

Автори	Визначення
С.Ю. Вітте Кінець XIX ст.	Перший в економічній історії залізничного транспорту опрацював тарифи вантажних перевезень залізничного транспорту, в основу яких покладено мінімізацію витрат [4]
М. Старр Середина XX ст.	У своїй фундаментальній праці «Управління виробництвом», посуті першого перекладу американських підручників радянського періоду, при аналізі вартості відзначав, що необхідно підтримувати якість виготовленої продукції і одночасно знижувати її вартість [5]
В.Н. Орлов, А.С. Чудова та ін. Ф.П. Мулюкін	У підручниках з економіки залізничного транспорту радянського періоду витрати розглядаються як вихідні дані для визначення собівартості перевезень і калькулювання окремих видів робіт, при цьому спеціальні розділи чи параграфи присвячувались шляхам зниження собівартості залізничних перевезень [6, 7]
І.В. Бєлов, В.Г. Галабурда	Залізничний транспорт не має можливості повністю впливати на всі без винятку фактори, що визначають рівень витрат. Це вимагає попереднього розподілу факторів за ступенем впливу на: внутрішні, на які залізничний транспорт може впливати безпосередньо; зовнішні, на які залізничний транспорт не має безпосереднього впливу. Наприклад, якісні показники використання рухомого складу, структура парків вагонів і локомотивів значною мірою визначаються не тільки зусиллями працівників залізничного транспорту, але й залежать від обсягу роботи, ступеня відповідності технічної оснащеності залізничного транспорту, структури обсягу роботи [8]
А.В. Перепелюк	Пропонується «...створення системи оцінки продукції транспорту з урахуванням всіх видів «корисного ефекту» праці його працівників...» [9], але дана методика дозволяє лише формально оцінювати роботу залізничного транспорту, оскільки централізоване управління й фіксація ціни (тарифів) продукції залізничного транспорту не дозволяє визначити показник «чистої продукції»
Н.П. Терьошина	Узагальнено фактори, що впливають на рівень витрат залізничного транспорту, основні з них: структура перевезень за видами перевезень, видами тяги, видами сполучень, видами вантажів, типами вагонів і локомотивів; якісні показники використання рухомого складу; ступінь відповідності структури парку вагонів структурі перевезень, вантажообігу й пасажирообороту; якість організації перевезень; обсяг перевезень; природно-кліматичні умови; діюче податкове законодавство (наприклад, порядок стягнення ПДВ); рівень і стабільність цін на споживані залізничним транспортом ресурси; діючий порядок регулювання залізничних тарифів та ін. [10]
А.В. Зайцев	Деякі пропозиції, пов'язані з відмовою від централізовано встановлюваних фіксованих тарифів. До їхнього числа відносять надання залізниці права «... встановлювати договірні тарифи на перевезення в місцевому й приміському сполученні за узгодженням їхнього рівня у встановленому порядку», а також розробляти й затверджувати «...методику визначення регіональних тарифів у прямому сполученні у частині перевезень, які здійснюються в межах залізниці». Остання пропозиція видається досить спірною. Більш правильно з метою усунення непорівнянності результатів розрахунків, застосовувати єдину сільову методику визначення регіональних тарифів у прямому сполученні
В.Л. Дикань, І.Г. Бойко та ін. В.І. Пасічник Ю.Ф. Кулаєв	Витрати розглядаються з точки зору їх функції із забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства та їх впливу на собівартість продукції, звичайно, маючи на увазі її зниження. Аналогічні підходи використовуються вченими Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту

Автори	Визначення
В.М. Лapidус	В інтерпретації автора для контролю за витратами становить розробка еталонів витрат лінійних виробничих структур (ЛВС). Для визначення еталонів витрат попередньо необхідно проводити групування підприємств за різними групувальними ознаками, що дозволяє враховувати вплив окремих факторів на рівень витрат ЛВС
М.В. Макаренко, Н.С. Соколовська, Г.Д. Ейтутіс та ін.	Висвітлені проблеми формування витрат на залізничному транспорті, їхньої класифікації і складу, наведені тлумачення поняття «витрати», надана оцінка методів розрахунку витрат залізниць і собівартості вантажних і пасажирських перевезень. Запропоновано нові підходи до розрахунку собівартості вантажних і пасажирських перевезень за методом витратних ставок і наведені методи розрахунку витратних ставок безпосередньо. Але у роботі не визначені шляхи впровадження розробок на залізницях і не подана практична спрямованість проведених розрахунків з метою управління витратами
М.А. Болюх та ін. С.Ф. Покропивний та ін.	Розглядається значення витрат як ресурсів для виконання виробничої діяльності і як вихідні дані для формування собівартості та її аналізу і чутливості до дії різних факторів і, знову ж таки, з точки зору можливості мінімізації витрат. Аналогічну позицію займають вчені Київського національного економічного університету в оцінці ролі витрат
Л.О. Позднякова	Пропонує обґрунтовані концептуальні засади щодо формування та функціонування соціально-економічної моделі розвитку залізничного транспорту України в контексті механізмів державного регулювання галузі. Дана модель дозволить «...значно знизити змінні витрати, а постійні – організація, планування і регулювання, контроль і їх урахування, призведе до повної їхньої активізації»
І.М. Мазур, В.Д. Шапаро та ін.	Розглянуто управління витратами і управління вартістю як синоніми, як управління ресурсами з точки зору їх мінімізації, а також для бюджетування та контролю вартості проекту
Т.В. Полішко	Сформульовано стратегічні цілі управління підрозділами залізничного транспорту в умовах ринку та конкуренції і на основі системного аналізу визначені суперечності між ними. Пропонується удосконалити механізм розподілу накладних витрат шляхом віднесення їх на види продукції робіт, послуг залежно не тільки від заробітної плати виробничих робітників (як це відбувається нині), а пропорційно до всіх витрат прямо віднесених на собівартість з кожним елементом відповідно статті витрат на залізничному транспорті
Р.А. Кожевников, З.П. Межох та ін.	Дещо не у традиційному ракурсі розглядають витрати вчені Московського державного університету шляхів сполучення (МШТ). Вони вважають, що завищення витрат, особливо у пасажирському русі, який є і у Росії, і в Україні, являє собою загрозу державній безпеці
М.М. Сергієнко	Розроблено економіко-математичну модель формування експлуатаційних витрат локомотивного господарства з використанням нормативно-економічних вимірників і матриць, побудованих за ланцюговим принципом, що дозволяє проводити комплексну оцінку витрат, а також визначати економічну ефективність окремих структурних підрозділів залізничного транспорту
О.М. Козир	Запропоновано новий методологічний підхід до управління витратами підприємств залізничного транспорту, який базується на економіко-математичному моделюванні змін зовнішніх та внутрішніх входних параметрів. На основі дослідження чинників впливу на формування витрат сформульовано критерії оптимальності витрат
Н.М. Колесникова	Пропонує виокремлення в структурі собівартості витрат усіх учасників перевезень, яке забезпечує прозорість та створює методичну основу для розрахунку економічно обґрунтованого рівня базових тарифів, удосконалення державного регулювання ціноутворення, припинення фінансування збиткових видів діяльності за рахунок прибуткових

ні ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції послуг та забезпеченні конкурентостійкості підприємства. Багатьом з них прита-

манна характерна риса – проблема витрат розглядається з точки зору максимально можливого їх зниження, тобто з точки зору економії витрат. Адже

підприємства залізничного транспорту, як суб'єкти ринкових відносин, повинні постійно відслідковувати результати своєї діяльності, визначати, наскільки досягнуті результати відхиляються від накреслених цілей і завдань. При цьому дуже важлива роль належить економічному аналізу господарської діяльності, прогностичній оцінці витрат і результатів, науково-обґрунтованим методам калькулювання, формування і розподілу витрат підприємства.

Механізм формування витрат є виключно важливим для економіки залізничного транспорту і обумовлений декількома причинами:

1) необхідністю знати ступінь впливу зміни обсягових і якісних показників роботи транспорту на загальну суму експлуатаційних витрат і собівартість перевезень, що дозволить регулювати тарифи на перевезення;

2) дослідження в даній сфері підвищать якість планування та прогнозування попиту на залізничні перевезення;

3) визначення фінансових результатів роботи залізниць дає можливість досліджувати ступінь впливу на них розмірів експлуатаційних витрат;

4) необхідно розробляти нові науково обґрунтовані методи виконання різних техніко-економічних розрахунків для удосконалення фінансово-економічного механізму, у т. ч. більш прозорого визначення собівартості перевезень та ін.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Виходячи з вищенаведеного, авторами запропоновано сформулювати модель механізму управління витратами на залізничному транспорті, яка передбачає розгляд послідовних і взаємопов'язаних функцій (елементів) управління ними з метою їх оптимізації і наведена на рис. 1.

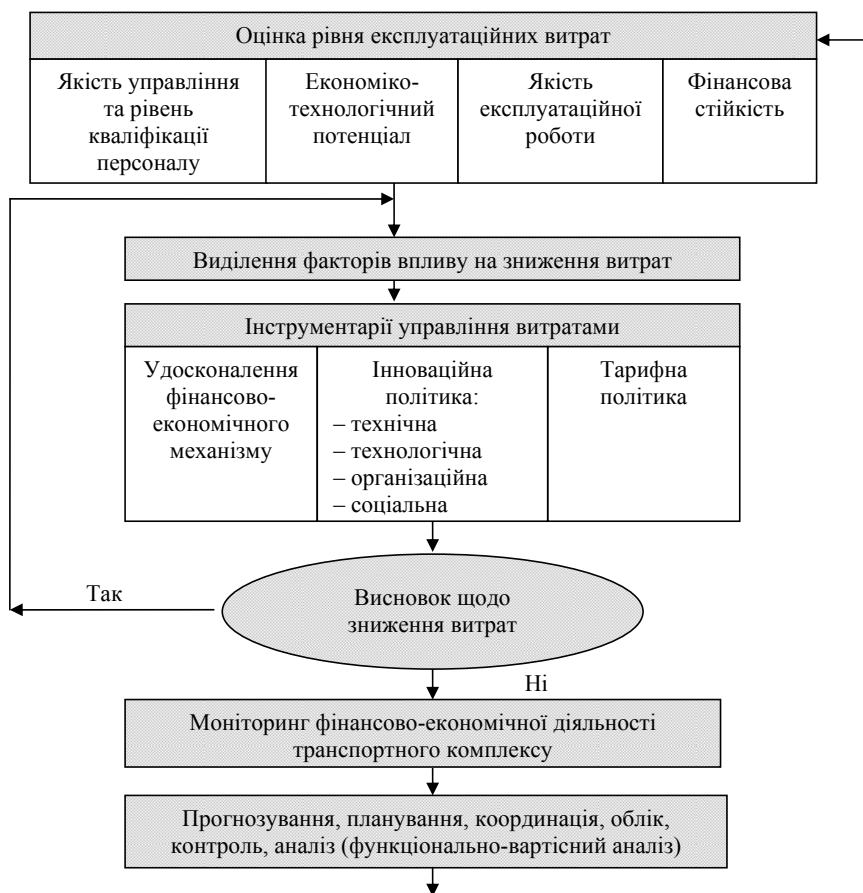

Рис. 1. Модель механізму управління витратами на залізничному транспорті

Необхідно відзначити, що всі розглянуті підходи до управління витратами можна застосовувати паралельно, оскільки вони не дублюють, а доповнюють один одного. На нашу думку, в умовах наростаючого розвитку конкуренції на ринку транспортних послуг доцільно використовувати різні поєднання підходів до управління витратами підприємства, що призведе до їх зниження.

Список використаної літератури

1. Железнодорожный транспорт / В.С. Михалевич, А.А. Бакаев, В.И. Гриценко; под общ. ред. В.С. Михалевича. – К.: Наукова думка, 1991. – 201 с.
2. Залізничний транспорт України та Росії. Тенденції розвитку та проблеми реформування / Ю.М. Цветов, М.В. Макаренко, М.Ю. Цветов, О.В. Левченко, І.В. Родіонов // Державна адміністрація залізничного транспорту України; Державний економіко-технологічний ун-т транспорту. Науковий центр досліджень економічних транспортних проблем. – К.: ДЕДУТ, 2008. – 277 с.
3. Мазо Л.А. Современные методы управления экономическими процессами на железнодорожном транспор-

те / Л.А. Мазо. – М.: Издательство МЭИ, 2000. – 268 с.

4. Витте С.Ю. Воспоминания / С.Ю. Витте. – [в 3-х томах. т. 1]. – М.: Соцкнигиздат, 1960. – 48 с.

5. Стар М. Управление производством / М. Стар; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1968. – 398 с.

6. Орлов В.Н. Калькуляция и анализ себестоимости железнодорожных перевозок / В.Н. Орлов, А.С. Чудова. – М.: Транспорт, 1967. – 320 с.

7. Экономика железнодорожного транспорта / под ред. Ф.П. Мулюкина. – [2-е изд., перер. и доп.] – М.: Транспорт, 1975. – 415 с.

8. Экономика железнодорожного транспорта: учебник для вузов / И.В. Белов, В.Г. Галабурда, В.Ф. Данилин и др.; под ред. И.В. Белова. – М.: Транспорт, 1989. – 350 с.

9. Перепелюк А.В. Как измерить продукцию транспорта / А.В. Перепелюк // Железнодорожный транспорт. – 1990. – С. 67–71.

10. Терешина Н.П. Оценка транспортных затрат и повышение конкурентоспособности железнодорожных перевозок / Н.П. Терешина. – М.: Труды МИИТ. – Вып. 882, 1993. – С. 57–59.

В статье систематизированы практические аспекты управления затратами и себестоимостью перевозок. Предложена модель механизма управления затратами на железнодорожном транспорте, которая предполагает рассмотрение последовательных и взаимосвязанных функций (элементов) управления этими расходами с целью их оптимизации.

Ключевые слова: эксплуатационные расходы, управление затратами, себестоимость перевозок, повышения эффективности работы железнодорожного транспорта.

The paper systematizes practical aspects of managing costs and transportation costs. The model of the mechanism controlling the cost of rail transport, which involves consideration of sequential and interrelated functions (elements) to manage these costs with a view to optimizing, is offered.

Key words: operating costs, management costs, transportation costs, improve efficiency of rail transport.

Надійшло до редакції 21.09.2012.